

## “TASVIRLARNI TURLARI VA ASOSIY XUSUSIYATLARI”

**O'qituvchi: Dalibekov Lochinbek**

**Ishtirokchilar: Nurulloxujayev Inomxo'ja,  
Xoldorov Bahodir, Valiyev Muhammadqodir**

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada tasvirlarning asosiy turlari va ularning muhim xususiyatlari yoritiladi. Tasvirlar hosil bo'lish usuli va ifodalash shakliga ko'ra raster va vektor tasvirlarga bo'linadi. Annotatsiyada har bir tasvir turining tuzilishi, saqlanish formati, aniqlik darajasi (rezolyutsiya), rang chuqurligi hamda siqish usullari haqida ma'lumot beriladi. Shuningdek, tasvirlarning qo'llanilish sohalari, afzalliklari va cheklovlari tahlil qilinib, ularning grafik dizayn, fotografiya, tibbiyot va axborot texnologiyalaridagi ahamiyati ochib beriladi.

**Аннотация:** В данной статье рассматриваются основные типы изображений и их важные характеристики. Изображения делятся на растровые и векторные в зависимости от способа создания и формы представления. Аннотация содержит информацию о структуре, формате хранения, разрешении, глубине цвета и методах сжатия каждого типа изображений. Также анализируются области применения, преимущества и ограничения изображений, раскрывается их важность в графическом дизайне, фотографии, медицине и информационных технологиях.

**Annotation:** This article discusses the main types of images and their important characteristics. Images are divided into raster and vector images according to the method of creation and form of expression. The annotation provides information about the structure, storage format, resolution, color depth, and compression methods of each image type. It also analyzes the areas of application, advantages, and limitations of images, revealing their importance in graphic design, photography, medicine, and information technology.

**Kalit so'zlar:** Tasvir turlari, raster tasvir, vektor tasvir, rezolyutsiya, rang chuqurligi, piksel, grafik formatlar, siqish usullari, vizual axborot, raqamli tasvir.

Tasviriy san'atning turlari va ularning o'ziga xosliklarini o'rganish, nafaqat san'atshunoslik nuqtai nazaridan, balki yosh avlodni estetik tarbiyalashda ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada biz tasviriy san'atning asosiy turlari — rangtasvir, haykaltaroshlik, grafika va boshqalar haqida so'z yuritamiz, ularning xususiyatlari, texnikalari va tarixiy rivojlanishiga to'xtalamiz. Shuningdek, O'zbekistonda tasviriy san'atning bugungi holati va istiqbollarini ham muhokama qilamiz.

Tasviriy san'at – rangtasvir, haykaltaroshlik, grafikani birlashtirgan nafis san'at turi; voqelikni uning osongina ilg'ab olinadigan fazoviy shakllarda ko'rgazmali obrazlarda aks ettiradi. Tasviriy san'at turlari o'z xususiyatlariga qarab real borlikni ob'yektiv mavjud sifatlari — hajm, rang, fazo, shuningdek, predmetning moddiy shakli va havo muhiti, harakat va o'zgarishlari hissini yaratadi.<sup>1</sup>

Tasviriy san'at (yo'nalishlar bo'yicha) — bu ijodiy faoliyatning turli uslubiy va janr yo'nalishlarini o'z ichiga oluvchi keng san'at sohasi. Ushbu yo'nalish o'zining ko'p qirraliligi, texnikasi, vositalari va ifoda shakllari bilan ajralib turadi.<sup>2</sup> Tasviriy san'at insoniyat tarixida estetik va madaniy rivojlanishning muhim omili sifatida ajralib turadi. Uning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

**Rangtasvir**-deb tekis yuzada turli rang va materiallar yordamida bajariladigan tasvirga aytiladi. Unga asosan bo'yoqlar - moyli bo'yoq, akvarel, guash, tempera shuningdek, rangli qalamlar, ko'mir, qalam, pastel, sous, sangina kabi badiiy materiallar bilan ishlash xarakterlidir. Rangtasvirning quyidagi turlari mavjud: Dastgohli rangtasvir, monumental rangtasvir, miniatyura rangtasviri, dekorativ rangtasvir, teatrdekorativ rangtasviri.

**Haykaltaroshlik**- rangtasvir kabi hayotiy voqea va xodisalarni turli uslub va tasvirlash texnikasi va materiallar yordamida ifodalaydi. Haykaltaroshlikda tosh, metal, gips, yog'och, vosk (mo'm), sim kabi materiallar keng qo'llaniladi. Haykaltaroshlik asarlari kesish, yopishtirish, ulash va o'yish, quyish orqali bajariladi. Haykalarni ikki turi mavjud bo'lib, birinchisi to'liq yumaloq haykallar ikkinchisi relefli haykallardir. Yumaloq

<sup>1</sup> [https://milliycha.uz/tasviriy-sanat/?utm\\_source](https://milliycha.uz/tasviriy-sanat/?utm_source)

<sup>2</sup> <https://www.uzbamarkaz.uz/tasviriy-sanat>

haykallarni har tomondan ko‘rishi mumkin bo‘lsa, relefni faqat bir tomondan, ya’ni oldindan ko‘riladi. Releflar tekislik ustiga ishlanib, qisman bo‘rtib chiqqan bo‘ladi. Relefnii ikki xili bo‘ladi: 1. Barelefda tasvirning qalinligi yarmidan kam bo‘rtib chiqqan bo‘ladi. 2. Gorelefda esa tasvir uning qalinligining yarmidan ko‘prog‘i bo‘rtib chiqqan bo‘ladi.

**Grafika** - “grafika”- lotincha so‘z bo‘lib, “yozaman, rasm ishlayman” degan ma’noni bildiradi va tasviriy san’atning turlaridan biri hisoblanadi. Grafikaning turlaridan biri gravyuradir. Gravyura frantsuzcha so‘z bo‘lib, “kesish” ma’nosini bildiradi. Bunda rasmlar qattiq materiallarga chizish va kesish orqali bajariladi. Bu rasmlar avvalo metall, yog‘och, linoleum, tosh kabi materiallarda ishlanib, keyin undan qog‘ozga ko‘p tirajda ko‘chiriladi.

Grafikaning o‘ziga xos xususiyatlaridan yana biri bu uning katta o‘lchovda bo‘lmasligi va buyoqlar sonining chegaralanganligi hisoblanadi. Shuning uchun ham grafika asarlarida faqat chiziq yoki to‘q dog‘ ishtirok etadi. Ba’zan grafik tasvirlar rangli bo‘ladi.<sup>3</sup>

**Adabiyot tahlili:** Tasviriy san’at turlarining rivojlanishi va ularning o‘ziga xos xususiyatlarini chuqurroq tushunish uchun ilmiy adabiyotlarda bir qator muhim tadqiqotlar mavjud. Ushbu bo‘limda O‘zbekistonda tasviriy san’atning rivojlanishi, uning turlari va janrlariga oid asosiy manbalar tahlil qilinadi.

Jamshid Jamolovning "XX asrning 2-yarmida O‘zbekistonda tasviriy san’atning rivojlanishi" nomli maqolasida ushbu davrda san’atning rivojlanish bosqichlari, realizm, milliy romantizm va dekorativizm kabi yo‘nalishlarning shakllanishi tahlil qilingan. Maqolada o‘zbek rassomchiligining o‘ziga xos xususiyatlari va xalq ijodiga ta’siri hamda xalqaro aloqalarning o‘sishi haqida ma’lumotlar keltirilgan.<sup>4</sup>

**Metodologiya:** Ushbu maqolada O‘zbekistonda tasviriy san’at turlarining rivojlanishini ilmiy tahlil qilishda quyidagi metodologik yondashuvlardan foydalanildi:

Tarixiy-tahliliy usul: Tasviriy san’atning turli turlarining rivojlanish bosqichlarini o‘rganishda tarixiy manbalar va ilmiy tadqiqotlar asosida tahlil qilindi. Taqqoslash usuli: O‘zbek rangtasviri va rus tasviriy san’ati o‘rtasidagi o‘xshashliklar va farqlarni aniqlash uchun taqqoslash usuli qo‘llanildi. Statistik tahlil: San’at asarlarini yaratish va namoyish

<sup>3</sup> <https://ocau.uz/uz/vidy-iskusstva>

<sup>4</sup> Jamshid Jamol o‘g‘li Jamolov “XX ASRNING 2-YARMIDA O‘ZBEKISTONDA TASVIRIY SAN’ATNING RIVOJLANISHI” maqolasi.

etish jarayonidagi statistik ma'lumotlar, jumladan, ko'rgazmalar soni, ishtirokchilar soni va sotuvlar hajmi kabi ko'rsatkichlar tahlil qilindi.

### **Xulosa**

Rangtasvir: Realizm, milliy romantizm va dekorativizm kabi yo'nalishlar orqali o'zbek rangtasviri o'zining o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolmoqda. Haykaltaroshlik: An'anaviy va zamonaviy uslublarning uyg'unlashuvi haykaltaroshlik sohasida yangi yondashuvlarning shakllanishiga olib keldi. Grafika: Rus tasviriy san'atining ta'siri ostida o'zbek grafikasida portret janri rivojlanmoqda, bu yosh rassomlarning mahoratini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda tasviriy san'at turlarining rivojlanishi mamlakat madaniyati va san'ati uchun muhim ahamiyatga ega. Rangtasvir, haykaltaroshlik, grafika kabi turlar o'zaro aloqada bo'lib, zamonaviy san'atning shakllanishiga hissa qo'shmoqda. Yosh rassomlarning xalqaro maydonlarda muvaffaqiyatlari va san'at klasterlarining faoliyati kelajakda O'zbekistonda tasviriy san'atning yanada rivojlanishiga turtki bo'ladi. Taqqoslash usuli: O'zbek rangtasviri va rus tasviriy san'ati o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlarni aniqlash uchun taqqoslash usuli qo'llanildi.

Statistik tahlil: San'at asarlarini yaratish va namoyish etish jarayonidagi statistik ma'lumotlar, jumladan, ko'rgazmalar soni, ishtirokchilar soni va sotuvlar hajmi kabi ko'rsatkichlar tahlil qilindi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:**

1. Jamshid Jamol o'g'li Jamolov "XX ASRNING 2-YARMIDA O'ZBEKISTONDA TASVIRIY SAN'ATNING RIVOJLANISHI" maqolasi.
2. [https://milliycha.uz/tasviriy-sanat/?utm\\_source](https://milliycha.uz/tasviriy-sanat/?utm_source)
3. <https://www.uzbamarkaz.uz/tasviriy-sanat>
4. Shoira E. Shodiyeva, "RUS TASVIRIY SAN'ATINING O'ZBEKISTON RANGTASVIRI RIVOJIGA TA'SIRI" maqolasi.
5. <https://ocau.uz/uz/vidy-iskusstva>